

повинен виходити з конституційної норми, що передбачає пріоритетність норм міжнародних договорів України перед національним законодавством.

Список літератури: 1. Бажов И. С. Цель, задачи и функции органов предварительного следствия / И. С. Бажов // Процессуальные и криминалистические проблемы производства по уголовным делам : сб. науч. тр. – М., 1995. 2. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса / М. С. Строгович. – М., 1968. 3. Ларин А. М. Расследование по уголовному делу: процессуальные функции / А. М. Ларин. – М., 1986. 4. Уголовно-процессуальное право : учебник / под общ. ред. П. А. Лупинской. – М., 1997. 5. Про організацію діяльності органів досудового слідства системи Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 31 берез. 2008 р. № 160. – К., 2008. 6. Міжнародне співробітництво України у правовій сфері : зб. міжнар. док. / упоряд. В. Дріжчаний, О. Павличенко, О. Уманський. – Х. : Фоліо, 1998.

Надійшла до редколегії 15.01.2010

УДК 343.98

Д. А. Сафонов

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ МАТЕРІАЛЬНОЇ ШКОДИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НАРУГИ НАД МОГИЛОЮ

Досліджено окремі питання встановлення та відшкодування матеріальних збитків внаслідок вчинення злочину, передбаченого ст. 297 КК України «Наруга над могилою».

***

Исследованы вопросы установления и возмещения материального ущерба, причиненного преступлением, предусмотренным ст. 297 УК Украины «Нарушение над могилою».

***

Problems of establishing and compensation of damage to property caused by the crime foreseen by the article 297 of Criminal Code of Ukraine «Violation of graves» are researched.

Виконання завдань щодо боротьби зі злочинністю в умовах економічного та соціального розвитку суспільства вимагає від органів слідства та дізнання в ході провадження досудового слідства у справі встановлювати розмір матеріальної шкоди, заподіяної злочинцем, та забезпечувати її відшкодування, що є обов'язковим показником повного та об'єктивного розслідування кримінальної справи.

Дослідженням окремих питань відшкодування матеріальної шкоди у кримінальному судочинстві, а саме встановленням її розміру, займалися такі вчені, як М. І. Гошовський, З. З. Зінатулін, О. П. Кучинська, В. Т. Нор, І. М. Поляков, В. С. Шадрін та ін. І хоча шляхи вирішення значної кількості

теоретичних і практичних проблем у цій сфері було окреслено в працях перелічених та ряду інших вчених, слід зазначити, що встановлення матеріальної шкоди в певній категорії кримінальних справ є проблемним питанням, особливо в тих випадках, коли предмет посягання має індивідуальні показники матеріальної цінності.

При розслідуванні злочинів, передбачених ст. 297 КК України, прикладом може виступати могильна споруда (пам'ятник) як структурно-комплексний об'єкт, матеріальна цінність якого складається з вартості окремих елементів конструкції та проведеного обсягу будівельних робіт з її встановлення.

У більшості вивчених нами кримінальних справ зазначеної категорії потерпілими були заявлені цивільні позови. У практичній діяльності в ході забезпечення такого позову слідчі стикаються з певними труднощами щодо визначення розміру матеріальної шкоди, завданої в результаті злочину. Тому відсутність у особи чіткого механізму дій щодо встановлення розміру матеріальних збитків внаслідок наруги над могилою може негативно вплинути на об'єктивне покарання особи, з одного боку, та відшкодування збитків потерпілому – з іншого.

Також важливо підкреслити, що п. 4 ст. 64 КПК України вимагає при проведенні досудового слідства встановити та довести у кримінальній справі характер і розмір заподіяної злочинною шкоди [1]. У випадку якщо визначити розмір шкоди неможливо, а він впливає на кваліфікацію злочину, призначення винному міри покарання і вирішення інших питань, зазначених у ст. 324 КПК України, справа підлягає поверненню на додаткове розслідування [2].

При встановленні розміру завданої матеріальної шкоди треба виходити із реальних наслідків злочину, а саме характеру пошкодження або знищення могильної споруди. Згідно з чинним цивільним законодавством розмір збитків, що підлягають відшкодуванню потерпілому, визначається відповідно до реальної вартості втраченого майна на момент розгляду справи або виконання робіт, необхідних для відновлення пошкодженої речі (ч. 2 ст. 1192 ЦК України) [3].

Під реальністю збитків у справах про наругу над могилою слід розуміти фактичну шкоду, що вираховується за умов об'єктивного оцінювання стану об'єкта з моменту встановлення події злочину до проведення його огляду із залученням спеціаліста у відповідній галузі знань.

Від моменту злочинного посягання та заподіяння ним шкоди до моменту, коли визначається у судовому рішенні розмір її відшкодування, проходить певний час, за який можуть відбутися зміни економічних показників вартості могильної споруди. Як

наслідок збитки, що підлягають відшкодуванню, можуть відрізнятися від розміру заподіяної шкоди не на користь потерпілої сторони. Відповідно до п. 29 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про корисливі злочини проти приватної власності» від 6 листопада 2009 р. № 10 з наступними змінами та доповненнями, вирішуючи питання про кваліфікацію дій винної особи за ознакою заподіяння потерпілому значної шкоди, суди мають звернути увагу на необхідність точного й неухильного виконання вимог закону щодо відшкодування потерпілим матеріальних збитків, заподіяних злочинами проти власності [4].

У ході проведення дослідчої перевірки за злочинами, передбаченими ст. 297 КК України, в більшості випадків особа, що проводить дізнання, при встановленні розмірів матеріальної шкоди стикається з певними проблемами, що викликані такими обставинами: а) значна видозміна об'єкта посягання, пов'язана з відбудовними роботами; б) відсутність предмета посягання, а також інформації про цей предмет (його вартість, матеріал, з якого він виготовлений, зовнішній вигляд).

За наявності першої обставини, виходячи з аналізу матеріалів кримінальних справ, що перебували у провадженні слідчих ОВС, слід звернути увагу на нерідкі випадки проведення потерпілим ремонтно-відбудовних робіт на місці здійснення наруги з вимогою в подальшому компенсувати проведення таких робіт, де сума витрат на відбудову могильної споруди визначалася як розмір матеріальної шкоди. Наведений приклад є не-об'єктивним способом визначення фактичного розміру матеріальної шкоди, адже виникає питання про можливість завищення потерпілим суми витрат. Також вказані обставини в подальшому суттєво ускладнюють можливість правильної кваліфікації дій підозрюваного, особливо якщо до огляду місця події не залучався спеціаліст.

Щодо другої обставини у справах цієї категорії можна виділити дві найбільш характерні ситуації, пов'язані з наявністю інформації про предмет посягання:

1) *у постраждалої особи (в організації) є документи, що засвідчують вартість знищеного або пошкодженого об'єкта (договір поставки, накладна на проведення робіт, касові чеки тощо).* У такій ситуації до справи слід долучити зазначені документи, які будуть підтверджувати розмір збитків. Ці дані також встановлюються під час допитів потерпілих і свідків;

2) *документи про вартість об'єкта відсутні.* Ця ситуація ускладнює виконання вказаного завдання, оскільки передбачає проведення додаткових слідчих дій та інших заходів.

У таких випадках для вирішення проблеми встановлення розміру матеріальної шкоди найбільше значення має використання спеціальних знань.

До огляду місця події доцільно залучати фахівців у галузі інженерно-технічних досліджень із метою попереднього оцінювання обсягу заподіяної шкоди. Під час допиту потерпілого слід намагатись одержати детальну інформацію про витрати, що були ним понесені у зв'язку із встановленням пошкоджених предметів.

Серед судових експертиз, що можуть призначатись у таких справах, слід виділити товарознавчу та інженерно-технічну.

Завдання, які виконуються експертом-товарознавцем, полягають у встановленні вартості предметів, у тому числі з урахуванням часткової втрати їх товарних якостей у зв'язку з експлуатаційним зношенням і пошкодженнями від впливу зовнішніх факторів. У постанові про призначення експертизи слід зазначити суть позовних вимог та обставини кримінальної справи, в якій призначено експертизу. Разом із постановою експертів надається об'єкт дослідження та матеріали справи, які містять повні або часткові відомості (протокол огляду місця події з відповідними додатками у вигляді фототаблиць, документи тощо).

Громіздкі предмети досліджуються за місцезнаходженням. Якщо ці об'єкти перебувають за місцем проживання громадян, то орган, який призначив експертизу, зобов'язаний забезпечити експертові можливість їх огляду. Якщо перед експертом поставлено питання про визначення вартості майна, особа або орган, які призначили експертизу, мають зазначити, за станом на який час належить вирішувати поставлене питання [5].

На експертизу може бути винесене питання про вартість відсутнього майна. У цих випадках особа або орган, які призначили експертизу, повинні зазначити, на підставі яких матеріалів справи, що містять відомості про відсутні об'єкти, повинна проводитися експертиза (рахунки, описи в позовних заявах, протоколах допиту потерпілих та ін.), і надати експертові ці матеріали (їхні копії) або подати ці відомості у постанові про призначення експертизи.

Разом з тим у деяких випадках розмір матеріальної шкоди може складатися не тільки з вартості об'єкта посягання, але й обсягу та вартості виконаних робіт зі встановлення могильної споруди. Для вирішення даних питань необхідне застосування інженерно-технічних (у тому числі будівельно-технічних) знань з метою отримання наступних відомостей: а) ринкової вартості будівельних робіт; б) вартості відбудови конструкції могили; в) розміру матеріальної шкоди, заподіяної внаслідок пошко-

дження могильної конструкції. Висновки, отримані в ході проведення досліджень, свідчать про об'єктивне визначення розміру матеріальної шкоди та віддзеркалюють юридично ґрунтовну інформацію.

Для визначення розміру матеріальної шкоди слід також використовувати довідки про вартість певного об'єкта за прейскурантом цін на аналогічні об'єкти. Відповідно до ст. 65 КПК України дані, отримані в ході таких дій, можна відносити до інших документів як джерел доказів. Така форма використання спеціальних знань повинна використовуватися слідчим на початковому етапі розслідування в ході проведення першочергових заходів.

Список літератури: 1. Кримінально-процесуальний кодекс України : за станом на 15 січ. 2009 р. – Х. : Одіссей, 2009. – 423 с. – (Серія «Закони України»). 2. Про практику застосування судами України законодавства про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочинцем, і стягнення безпідставно нажитого майна : постанова ПВС УРСР від 31 берез. 1989 р. № 3 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2004. – № 12. 3. Цивільний кодекс України : закон України від 16 січ. 2003 р. 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 44. – Ст. 356. 4. Про судову практику в справах про корисливі злочини проти приватної власності : постанова ПВС України від 6 листоп. 2009 р. №10 // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – № 12. 5. Гацкалов К. О. Методичний посібник з питань проведення судових експертиз в підрозділах НДЕКЦ при ГУ МВС України в Харківській області : метод. посіб. // К. О. Гацкалов, С. І. Перлін ; під ред. М. Г. Щербаковського. – Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ. – 2008. – 52 с.

Надійшла до редколегії 28.01.2010